

ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 37.013.74+37.018.4+378.14(477)(438)(045)

К.М. Біницька,

викладач кафедри шкільної педагогіки та психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОЇ УГОДИ

У статті розглядаються системи вищої педагогічної освіти України та Республіки Польща в умовах приєднання країн до єдиного європейського освітнього простору. У статті проаналізовано проблеми педагогічної освіти, зумовлені вступом України та Республіки Польща до Болонського освітнього простору.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, Болонський процес, підготовка педагогічних кадрів, інтеграція, реформація, модернізація.

Освіта і наука є підвалинами людського розвитку та прогресу суспільства, які забезпечують індивідуальний розвиток особистості, майбутнього фахівця, творять інтелектуальний розвиток особистості, духовний та виробничий потенціал суспільства [10, 7]. XXI ст. в усіх сферах життєдіяльності людини й суспільства висуває нові, раніше не відомі завдання. Це ставить перед людиною, отже, і перед освітою — сферою, що готує людину до життя, — небачені раніше вимоги і створює нові можливості. Однією з найважливіших загальноцивілізаційних тенденцій, які впливають на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства у XXI ст., є тенденція до глобалізації. Глобалізація характеризується зближенням націй, народів, держав, кроками до створення спільного економічного поля, інформаційного простору і т.д., дедалі тіснішим зближенням характеру суспільних відносин у різних країнах світу [8, 3]. Стратегічним завданням державної освітньої політики є вихід освіти, набутої в Україні, на ринок освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва, розширення участі навчальних закладів, учених, педагогів і вчителів, учнів і студентів у проектах міжнародних організацій та співтовариств [8, 198].

Для нашого дослідження важливе значення мають наукові праці, в яких розглянуто розвиток вищої педагогічної освіти в Україні та країнах Європейського Союзу, зокрема, таких авторів: Н. Абашкіна, Н. Авшениук, Р. Антонюк, Є. Бражнік, А. Василюк, В. Кремень, П. Кряжев, Н. Ничкало, Л. Пуховська, А. Сбруєва. Проблема модернізації вищих навчальних закладів Республіки Польща займалися такі дослідники: А. Василюк, І. Ковчина, С. Когут, Г. Ніколаї, Й. Шемпрух. Значний інтерес у вітчизняних дослідників викликав зарубіжний досвід підготовки педагогічних кадрів. На особливу увагу заслуговують наукові розробки у цьому напрямку Л. Пуховської, В. Гаманюк, М. Красовицького, А. Парінова та ін. Порівняльний аналіз ступеневої освіти за кордоном і в Україні зроблено В. Козаковим, Л. Пуховською; теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх педагогів дослідили Ю. Бабанський, В. Бондар, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, а особливості розвитку творчої особистості майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки — Є. Барбіна, С. Сисоєва; практичній підготовці студентів вищих педагогічних навчальних закладів приділили увагу О. Абдуліна, А. Бондар, В. Розов, єдності теорії і практики у підготовці педагога — А. Бойко, В. Краєвський [6]. Незважаючи на широкий тематичний спектр наукових розвідок, проблема порівняння систем вищої педагогічної освіти України і Республіки Польща не була предметом системних наукових досліджень, що й зумовило вибір теми нашої статті.

Отже, метою статті є визначення особливостей розвитку та реформування вищої педагогічної освіти України та Республіки Польща в контексті приєднання до умов Болонської декларації, аналіз досвіду реформ вищих педагогічних навчальних закладів Польщі.

Кінець XX — початок XXI ст. для світової спільноти ознаменувався прискоренням процесу переходу від індустріального до інформаційного суспільства, впровадженням високих технологій у різні сфери діяльності людства. Це значно підносить роль розвитку вищої педагогічної освіти, завдяки якій зміцнюється науковий потенціал держави, здійснюється підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних забезпечувати її авторитет і конкурентоспроможність, сприяти розв'язанню локальних, регіональних та глобальних проблем, що вже існують або існуватимуть у майбутньому.

Між системами вищої педагогічної освіти України і Польщі існують як певні спільні риси, так і розбіжності. Вища педагогічна освіта України є ступеневою. Університети, педагогічні інститути, академії забезпечують фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку педагогічних працівників з освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра. Управління вищою педагогічною освітою здійснює Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

В Україні сформовано нормативно-правову базу вищої педагогічної освіти. Зокрема, діють Положення про державний вищий навчальний заклад освіти (1996), Концепція педагогічної освіти України, Закон України «Про вищу освіту», Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (1993). Мета вищої освіти України сформульована у статті 42 Закону України «Про освіту» і полягає в тому, що «...вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-професійних рівнів відповідно до їх бажань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації...» [3, 2].

Державна політика України зі сприяння розвитку освіти у першій чверті XXI ст. націлена на створення умов для розвитку особистості кожного громадянина, виховання поколінь, які будуть ефективно працювати і навчатися протягом життя, зберігати та примножувати цінності національної культури і громадянського суспільства, зміцнювати й розвивати незалежну, демократичну і правову державу як невід'ємну складову світової спільноти [9, 21].

Сучасні тенденції суспільного розвитку України потребують переходу вищої школи до нової концепції підготовки майбутніх спеціалістів, удосконалення її якості, що вмотивовує процеси інтегрування, підвищення рівня професіоналізму, компетентності та інтелектуальної культури вчителя. Ключовою парадигмою сучасної освіти стає її орієнтація на особистість [4, 13]. Перед сучасною вищою педагогічною освітою постало досить складне завдання: зберегти всі позитивні здобутки та досвід української освіти і збагатити його інноваційними досягненнями європейських освітніх середовищ, гармонійно узгодити їх з українськими [7, 31].

Сьогодні в Україні сформувалася та функціонує система підготовки педагогічних кадрів, до складу якої входить розгалужена мережа вищих і середніх спеціальних навчальних закладів. Потреба освітніх установ у спеціалістах середньої і вищої кваліфікації задовольняється за рахунок педагогічних училищ, інститутів та університетів, причому основним джерелом поповнення учительського персоналу є педагогічні навчальні заклади (у тому числі 22 педагогічних, 26 класичних і гуманітарних університетів, 27 закладів післядипломної освіти). Потенціалом педагогічної освіти сьогодні є 108 вищих навчальних закладів.

Становлення і розвиток педагогічної освіти пов'язані з низкою загальних для всієї освітньої системи тенденцій, які називає В. Луговий, зокрема: децентралізацією управління педагогічною освітою, вивільненням педагогічної ініціативи, прискоренням та поліпшенням апробації, практичної перевірки педагогічних інновацій, нововведень [12, 76].

Розвиток багаторівневої освіти та ступеневої підготовки кадрів збільшує можливості для отримання освіти різними соціальними верствами населення, прискорює адаптацію студентів до нового освітнього середовища. При інтеграції систем освіти (середньої, професійної і вищої) виникає позитивний соціально-економічний ефект, який зумовлює зростання популярності і кількості інтегрованих навчальних закладів. На сьогодні в Україні функціонує більше ста навчальних закладів I-II рівнів акредитації [8].

У сучасних умовах якість підготовки кваліфікованих вчителів набуває особливої актуальності. Величезну роль педагогічної освіти підкреслює її головна мета, яка полягає у підготовці спеціалістів, здатних забезпечити різнобічний розвиток людини як особистості і найвищої цінності суспільства, її розумових, фізичних та естетичних здібностей, високих моральних якостей, а, отже, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого й культурного потенціалу народу.

Відповідно до Болонської декларації здійснюється реструктуризація системи європейської вищої освіти та перехід на двоступеневу систему освіти — бакалавр і магістр. Серед стратегічних завдань модернізації вищої освіти в контексті Болонського процесу — забезпечення інформатизації навчального процесу та доступу до міжнародних інформаційних систем.

Технічна і технологічна модернізація вищих педагогічних навчальних закладів шляхом комп'ютеризації навчального процесу, їх забезпечення телекомунікаційними засобами доступу до міжнародної інформаційної мережі Інтернет, базовими та спеціалізованими програмними продуктами є одним із пріоритетних завдань, визначених державною програмою «Вчитель». Очевидно, що в найближчому майбутньому вищі школи будуть змушені прилучатися до використання ефективної схеми телематики в освіті: електронна пошта — інтернет-сервіс — навчальна аудиторія [13, 79—80].

Такий підхід створить умови для інтеграції в міжнародну систему освіти, використання на практиці світових інформаційних ресурсів з метою розроблення власних навчальних матеріалів, спілкування та обміну досвідом між педагогами в усьому світі, залучення до навчального процесу висококваліфікованих фахівців ззовні, розширення співробітництва між педагогами, учнями і студентами тощо.

Входження України в Болонський процес потребує радикальної модернізації змісту педагогічної освіти. Її лейтмотивом повинна стати ліквідація застарілих міфів, своєрідної ідеологізації освіти, притаманної тоталітарному суспільству, наближення до реального історичного процесу, сучасних соціокультурних реалій та прогнозованого майбутнього [1, 7].

В. Шинкарук зазначає, що Болонський процес передбачає структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміну освітніх програм і проведення необхідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи. Проте він не передбачає уніфікації змісту освіти. Навпаки, у багатьох документах Болонського процесу зазначається, що кожна країна-учасниця повинна збе-

регти національну палітру, самобутність та надбання у змісті освіти й підготовці фахівців з вищою освітою, а далі запровадити інноваційні та прогресивні підходи до організації вищої освіти, які властиві європейському простору вищої освіти [14, 5].

Таким чином, основним завданням сучасної вищої педагогічної освіти України є процес модернізації, реформації даної системи. За цих умов вивчення й усвідомлення світових тенденцій у сфері вищої освіти, удосконалення мережі вищих навчальних закладів має важливе теоретичне і практичне значення, становить основу для прогнозування і розвитку національної вищої педагогічної освіти в контексті наближення до європейських освітніх стандартів. При виробленні стратегії розвитку вищої педагогічної освіти в Україні особливо важливим є досвід розвитку вищої педагогічної освіти Республіки Польща, яка зробила європейський вибір. У цьому контексті досвід стратегічного партнера, здобутий у процесі реформування власної освітньої системи, є надзвичайно цінним для нашої держави. Він може стати у пригоді нашим політикам і освітянам під час продовження реформування української системи освіти.

Основні засади розвитку системи вищої педагогічної освіти в Республіці Польща ґрунтуються на системі законодавчих актів і нормативних положень. Основним правовим актом, який регулював діяльність вищих педагогічних шкіл у Республіці Польща в останній декаді ХХ ст., був Закон про вище шкільництво від 12 вересня 1990 р., зміни і доповнення до якого вносилися майже щорічно. Важливою правовою основою з 1982 р. (доповненою в 2000 р.) є Карта вчителя, яка регулює позицію професійного рівня вчителів.

Підготовка педагогічних кадрів в Республіці Польща відбувається у таких вищих навчальних закладах: університети, академії, вищі педагогічні школи, педагогічні коледжі та ін. Керівництво вищими навчальними закладами здійснюється Міністерством народної освіти Республіки Польща, якому підпорядковуються державні навчальні заклади. З ними співпрацює Центральна рада з вищої освіти, що складається з обраних представників вищих навчальних закладів і наукової громадськості, яким закон надав чималі наглядові права, адже без згоди ради не розподіляються кошти бюджету і не виходять міністерські накази [5, 467]. Сучасна система управління сферою освіти розвивається як державно-громадська, враховуючи регіональні особливості, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентоспроможності освітніх послуг [2, 195].

Вища педагогічна освіта Республіки Польща досить успішно інтегрувалася в єдиний європейський освітній простір і розвивається досить динамічно. Цьому розвитку сприяла низка чинників, зокрема: Закон про вищу освіту та нормативно-правові акти, що надали вищим навчальним закладам (ВНЗ) самостійність (автономію). Відповідно до положень Закону про вищу освіту було ліквідовано кількісний розподіл прийому абітурієнтів до ВНЗ та централізовані критерії прийому абітурієнтів, які диктували органи державної влади, що призвело до зростання кількості студентів. Розвиток автономії вищих навчальних закладів дав можливість ініціювати та створити кардинальні інноваційні процеси в системі вищої освіти, відкрив більше можливостей для створення нових ВНЗ [4, 43–44].

Приєднання Польщі до Європейського Союзу (дата офіційного вступу Польщі до ЄС — 1 травня 2004 р.) стало головним національним пріоритетом. Зі вступом до ЄС польська молодь одержала право вільного доступу до навчання в будь-яких європейських студіях популярних ВНЗ, можливість користуватися освітніми програмами, розширити свої захоплення в галузі освіти та науки тощо [4, 45].

Процес об'єднання європейських країн та просування його на схід і до Балтійських країн супроводжується формуванням спільного освітнього і наукового простору, розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту. Цей процес дістав назву Болонського від назви університету в італійському місті Болонья, де були започатковані ці ініціативи [16, 191].

Насамперед Польща зробила ґрунтовний порівняльний аналіз розвитку системи вищої освіти в країні, виявила її переваги і недоліки та зіставила їх з рекомендованими змінами, визначеними принципами Болонського процесу. Внаслідок цього була започаткована реформа в галузі вищої освіти, зокрема і вищої педагогічної. У країні було збережено традиційні складові системи вищої освіти на рівні функціонування університетів, утім, водночас усі вищі навчальні заклади проходили етап ґрунтовної модернізації. Її фундаментом стало запровадження широкої самостійності та самоуправління, що у сфері права виглядало так: дозвіл створення недержавних вищих навчальних закладів на ліберальних умовах; передання права прийняття поточних рішень до демократично обраних груп у вищих навчальних закладах; запровадження конкурсної основи для груп та індивідуумів у напрямі отримання фінансових засобів (наприклад, гранти для проведення досліджень); перенесення деталей прийняття фінансових рішень на рівень появи коштів (вищі навчальні заклади); поширення інформації про засади, перебіг та результати процесів прийняття рішень [15].

Республіці Польща досить важко прийняти нові перетворення, адже ця країна має давні традиції і багатовікові надбання у різних галузях вищої освіти. Основним завданням Польщі стало запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП), аналогічній ECTS. Саме вона розглядається як засіб підвищення мобільності студентів щодо переходу з однієї навчальної програми на іншу, як інструмент визнання й мобільності, засобом реформування навчальних програм тощо. Важливий момент запровадження КМСОНП — можливість врахувати всі досягнення студента, а не тільки

навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо. Модернізація вищої педагогічної освіти Польщі проводиться відповідно до інтеграції в європейський освітній простір [4, 46].

Окрім традиційного навчання вищі навчальні заклади Республіки Польща здійснюють обмін студентами по європейській програмі «ERASMUS». Ця програма передбачає після другого курсу рідного університету продовження навчання в одному з університетів країн-учасниць Болонського процесу. Щороку учасник програми має право змінювати навчальний заклад, обираючи університет з необхідними йому курсами. Існує також навчальна програма магістерського рівня «ERASMUS MUNDUS» [17], призначена для студентів, які пройшли бакалаврський курс не менше 3 років [5, 467–468]. Ця програма дає можливість не тільки самостійно планувати систему здобуття знань, але й спілкуватися з видатними європейськими вченими. Ця форма навчання — для людей активних, творчих. Вона дає можливість ознайомитися особисто не тільки із системою освіти інших країн, але й з культурою, історією, побутом і традиціями інших європейських народів.

Після вступу Польщі до Європейського Союзу польські вищі навчальні заклади стали складовими єдиного європейського освітнього простору, що зумовлює кращу політичну, соціальну, економічну співпрацю між різними типами вищих навчальних закладів та мобільне пересування студентів та науковців [4, 47].

Європейські теоретики і практики вносять різні пропозиції щодо реорганізації педагогічної освіти, наприклад: створити у вищих педагогічних навчальних закладах педагогічні команди, які братимуть участь у розробленні міжнародних проєктів; до змісту навчальних програм включати обов'язковий методологічний курс порівняльної педагогіки тощо. Вони також наголошують, що новаторська практика в педагогічних навчальних закладах має впроваджуватися значно раніше, ніж традиційна, і тоді інновації стануть близькими для майбутніх учителів [12].

Таким чином, система вищої педагогічної освіти Республіки Польща за останнє десятиліття пройшла складний шлях реформації, який доцільно взяти за зразок при реформуванні вищих педагогічних навчальних закладів України.

Зміни в сучасних системах вищої педагогічної освіти України та Республіки Польща у даний історичний період висувають нові вимоги до підготовки педагогічних кадрів та їх удосконалення. Системи освіти Республіки Польща та України мають подібні проблеми, тому польський досвід їх вирішення та модернізації системи педагогічної освіти відповідно вимог Болонської декларації можна запозичувати й творчо використовувати у вітчизняній освітній сфері.

Свої подальші дослідження ми плануємо присвятити більш глибокому вивченню проблеми розвитку вищих педагогічних закладів Республіки Польща в контексті Болонської системи, зокрема розвитку вищих педагогічних шкіл.

ДЖЕРЕЛА

1. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти в країні в контексті Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. — 2004. — № 1. — С. 6–10.
2. Гриневиц Л. Польща та Україна: децентралізація управління освітою як елемент переходу до суспільства знань / Лілія Гриневиц // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2004. — № 5. — С. 195–203.
3. Закон України «Про освіту» // Голос України. — 1996. — 35 квітня. — С. 1–6.
4. Карпуленко О.М. Модернізація системи управління вищою освітою в Польщі в контексті інтеграції до європейського освітнього простору [Електронний ресурс] / О.М. Карпуленко. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Pedagogics/2009_99/99-8.pdf
5. Кравченко О.О. Вища освіта в Польщі в контексті Болонського процесу / О.О. Кравченко // Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ—Житомир, 22–24 квіт. 2009 р.) / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. — К. : КІМ, 2009. — С. 466–473.
6. Красильник Ю.С. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи [Електронний ресурс] / Ю.С. Красильник. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkpi/FPP/2009-3-2/10_Krasilnik.pdf
7. Кремень В. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України : [моногр.] / В. Кремень (гол. ред. кол.). — К. : Педагогічна думка, 2007. — 257 с.
8. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень. — К. : Грамота, 2003. — 216 с.
9. Національна програма «Освіта. Україна XXI століття» // Вища освіта і наука України : інф.-аналіт. мат. — К., 2004. — 64 с.
10. Николаєнко С.М. Стратегія розвитку України: початок XXI століття / С.М. Николаєнко. — К. : Знання, 2006. — 253 с.
11. Сергійчук О.М. Проблеми сучасної педагогічної освіти у контексті Болонської угоди [Електронний ресурс] / О.М. Сергійчук, І.О. Демуз. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N147/N147p126-130.pdf

12. Степанець І.О. До проблеми оновлення системи педагогічної освіти в Україні: сучасні тенденції і перспективи [Електронний ресурс] / І.О. Степанець. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhpri/Filos/2009_29/14.html
13. Хомич В. Діє програма інформатизації / В. Хомич // Вища освіта України. — 2005. — № 2. — С. 79—81.
14. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України / В. Шинкарук // Вища школа. — 2007. — № 5. — С. 3—5.
15. Edukacja i nauka w Narodowym Planie Rozwoju [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.men.waw.pl/szk-wyz/strategia/strategia_rozwoju.php
16. Jalowiecki B. Perspektywa prywatnego szkolnictwa wyższego w Polsce / B. Jalowiecki // Przegląd socjol. — Łódź, 2001. — Т. 50/1.
17. Delegation in Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.delukr.es.europe.eu/erasmus_mundus_uk/html

К.Н. Биницкая. Сравнительный анализ системы высшего педагогического образования в Украине и республике Польша в контексте болонского соглашения

В статье рассматриваются системы высшего педагогического образования Украины и Республики Польша в условиях присоединения стран к единому европейскому образовательному пространству. В статье проанализированы проблемы педагогического образования, обусловленные вступлением Украины и Республики Польша в Болонское образовательное пространство.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, Болонский процесс, подготовка педагогических кадров, интеграция, реформация, модернизация.

K. Binyts'ka. Comparative Analysis of the System of Higher Pedagogical Education in Ukraine and the Republic of Poland within the Context of Bologna Agreement

The article studies the systems of higher pedagogical education of Ukraine and the Republic of Poland under the conditions of joining the countries to the unified European educational space. The article analyzes the problems of pedagogical education, caused by the entry of Ukraine and the Republic of Poland into Bologna educational space.

Key words: higher pedagogical education, Bologna process, training of pedagogical staff, integration, reformation, modernization.

УДК 172.3(100)

І.Ю. Квасниця,

*аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки
Київського університету імені Бориса Грінченка,
президент Західно-Української Асоціації «Спадщина України»*

**НОВА СВІТОВА ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ
У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ**

У статті представлено ретроспективу міжнародних законодавчих актів, які лягли в основу нової освітньої стратегії людства кінця ХХ — початку ХХІ ст. Проведено дослідження розвитку гуманістичних засад одного із загальнолюдських принципів мирного співіснування — толерантності як основної мети полікультурної освіти.

Ключові слова: міжнародний, ООН, ЮНЕСКО, толерантність, терпимість, освіта, полікультурність, міжетнічний, дискримінація.

Актуальність розвитку і впровадження у практику полікультурної освіти зумовлена потребою сучасного світового суспільства розвивати добросусідські стосунки, будувати міжкультурний діалог між різними державами незалежно від расової приналежності громадян, їх релігійних уподобань і переконань, виховання толерантного ставлення один до одного заради стабільності і збереження миру на землі.

Завдання даного дослідження — проаналізувати зміст документів, створених міжнародним співтовариством і міжнародними організаціями, які є основою відповідної законодавчої бази в усіх європейських державах, у тому числі в Україні, побудови толерантних стосунків між державами і народами, та визначити тенденції розвитку нової освітньої стратегії людської цивілізації.